

Milyen gyorsasággal liberalizáljunk szabályozott iparágakat?

Energiapiaci példákkal illusztrált érvek és ellenérvek a szakaszos keresleti oldali piacnyitás mellett és ellen

---

Kiss András

kutató munkatárs (REKK)

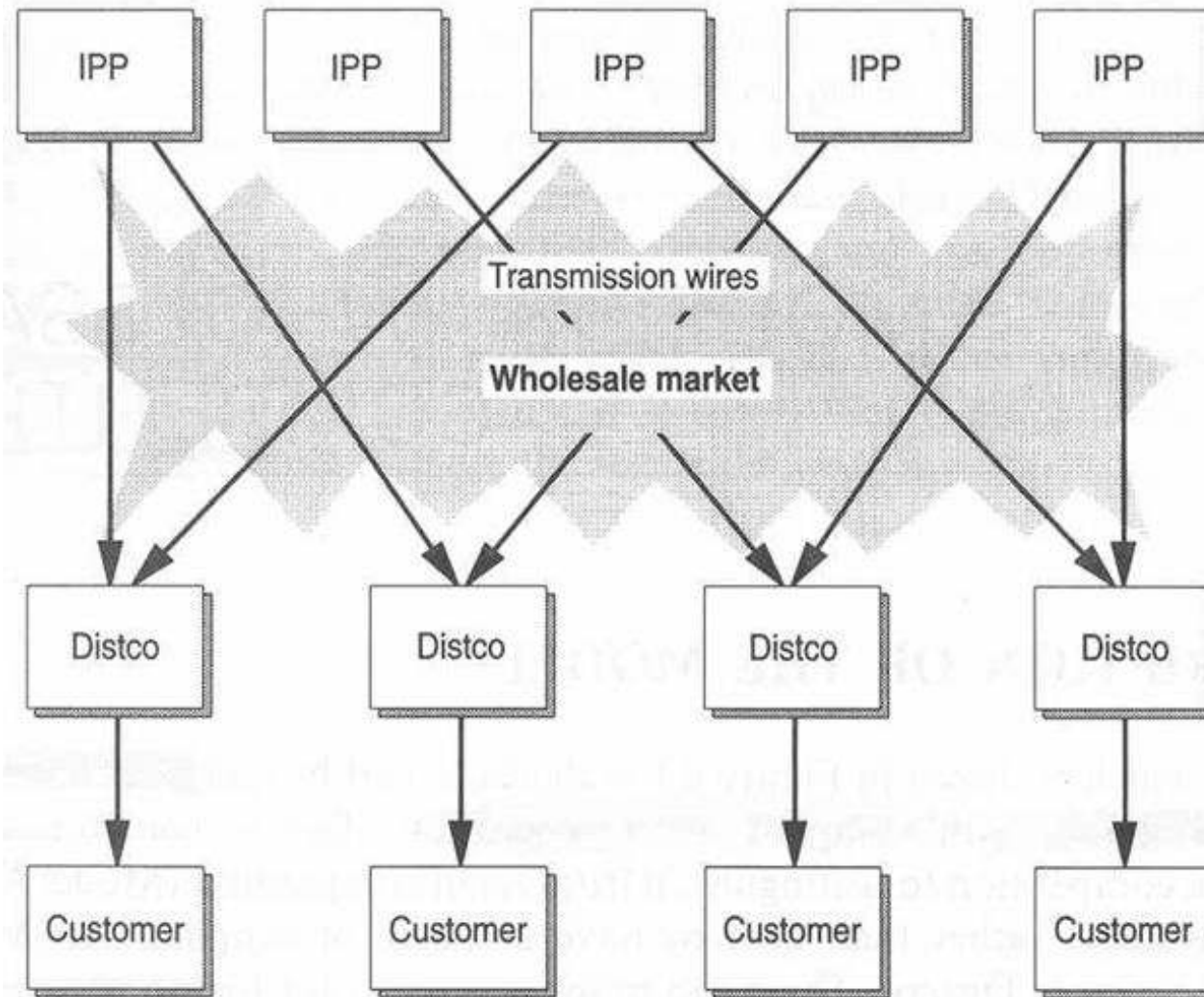
PhD hallgató (CEU)

GVH-KTI szeminárium

2010. május 4.

- Problémafelvetés és nemzetközi kitekintés az árampiaci liberalizáció ütemére
- Egy egyszerű piacnyitási modell tanulságai
- Érvek a "megfontolt" keresleti oldali piacnyitás mellett...
- ...és ellen

Nagykereskedelmi verseny

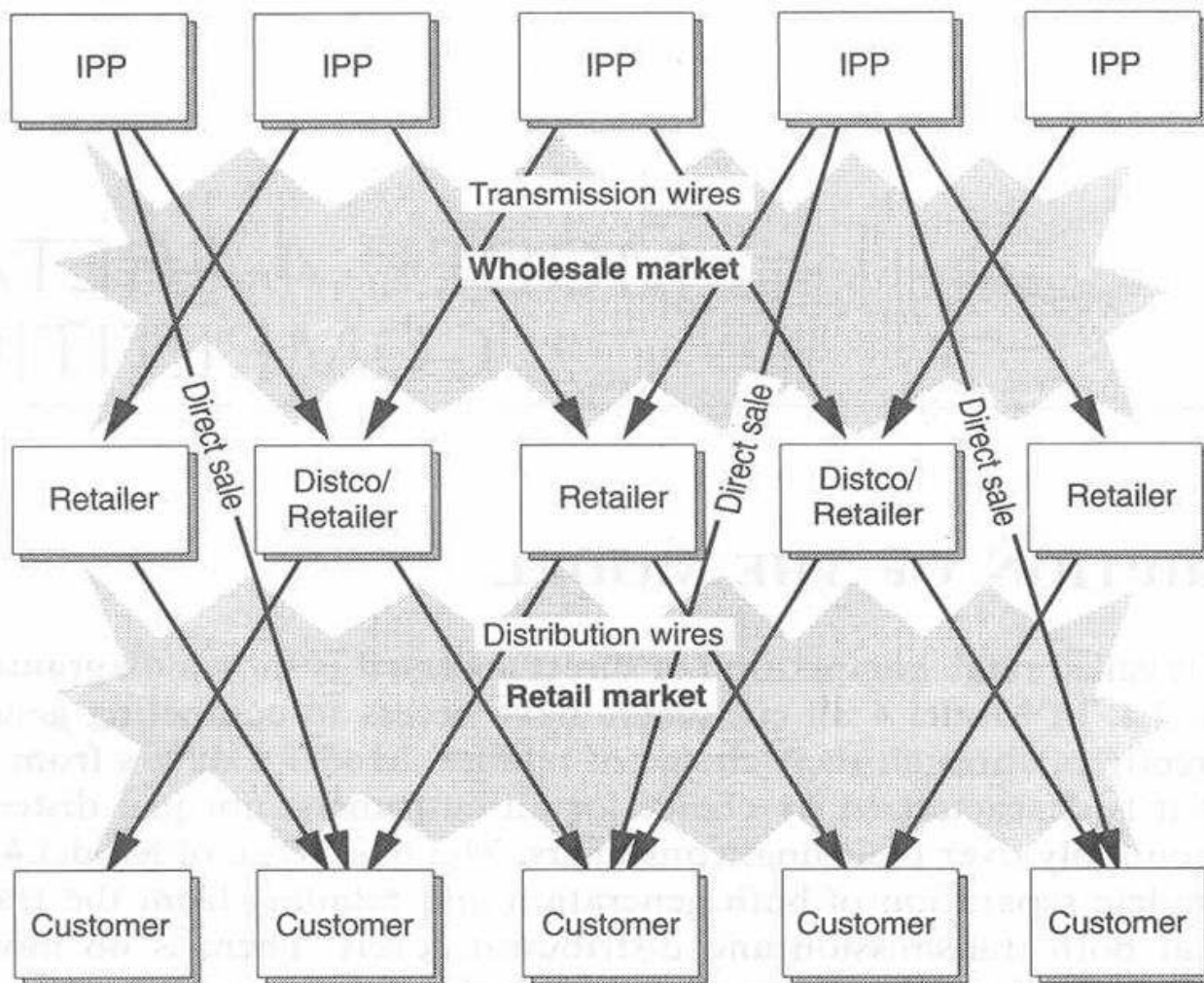
Versenyző termelők

Szabad hozzáférés (TPA) az átviteli hálózathoz

Területi monopóliumként szabályozott áramszolgáltatók

Forrás: Hunt & Shuttleworth, 1996

Kiskereskedelmi verseny

Versenyző termelők

Szabad hozzáférés (TPA) az átviteli hálózathoz

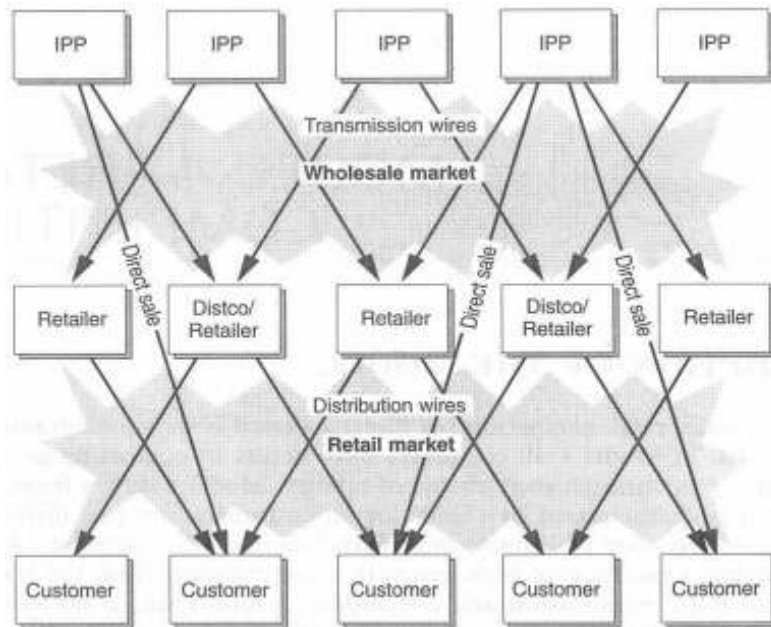
Versenyző kereskedők és szolgáltatók

Szabad hozzáférés (TPA) az elosztó hálózathoz

Szolgáltatóválasztás lehetősége (kötelezettsége?)

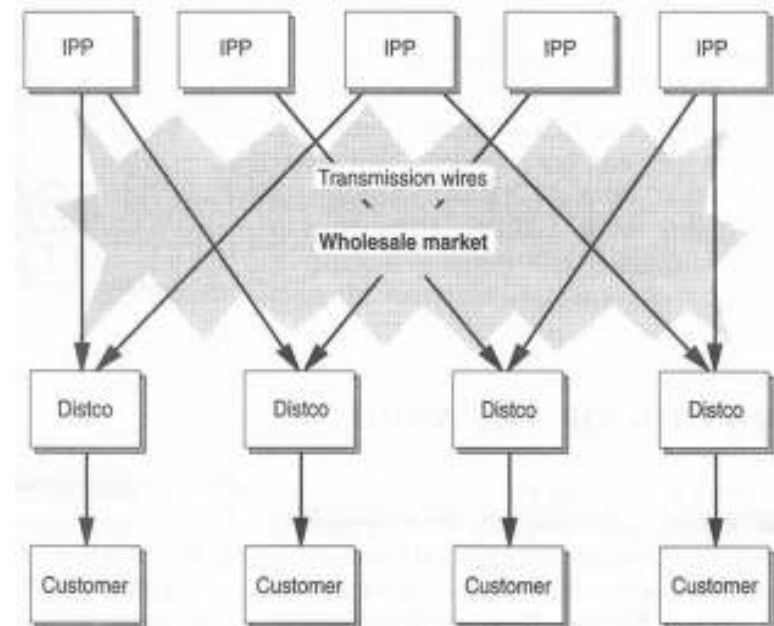
Forrás: Hunt & Shuttleworth, 1996

Szabad kiskereskedelmi piac

közepes és nagyfogyasztók

Egyetemes szolgáltatás

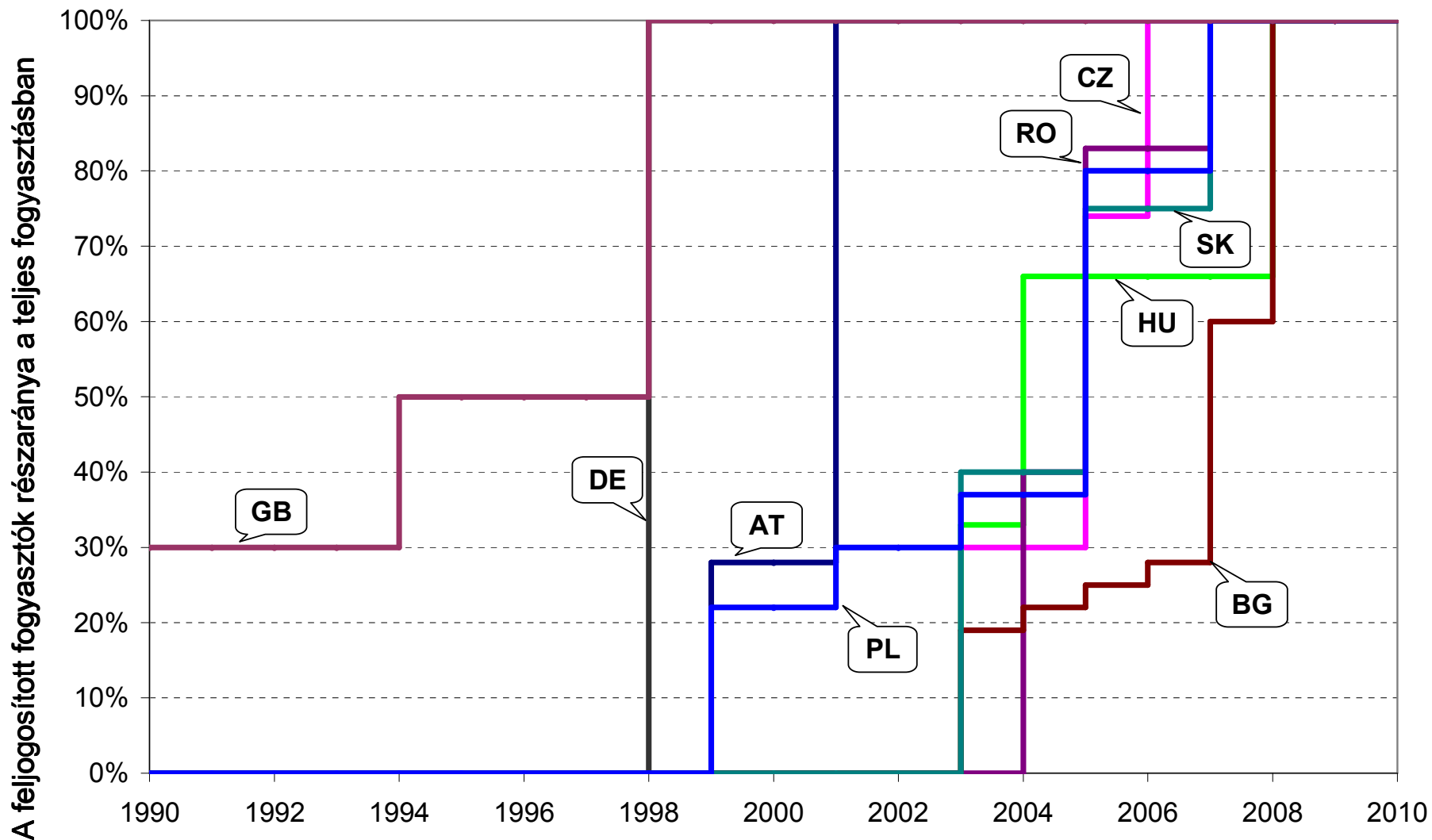

háztartások és
egyéb kislefogyasztók

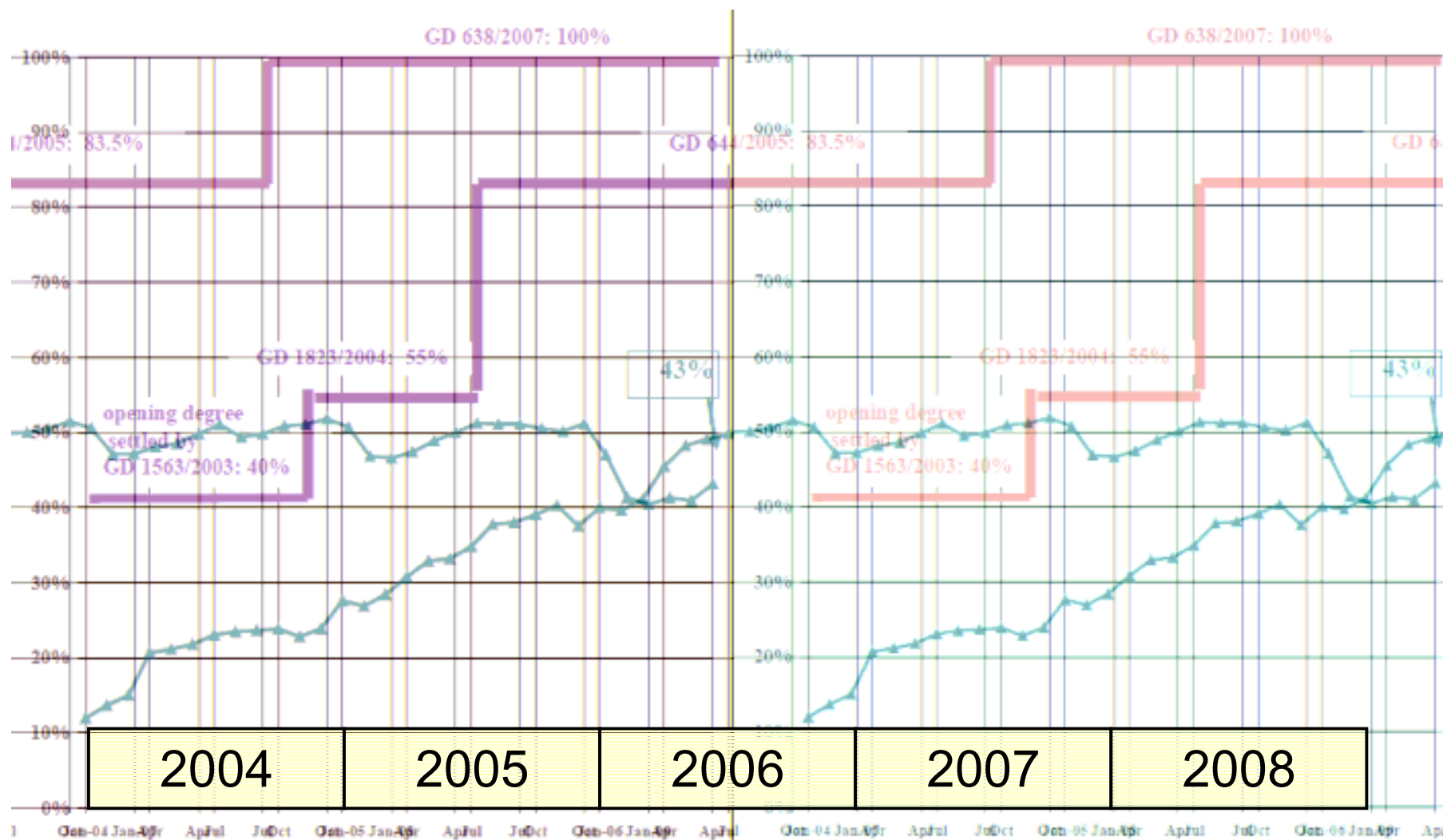
szabad
piacválasztás

Jellemzően szakaszos kiskereskedelmi piacnyitás

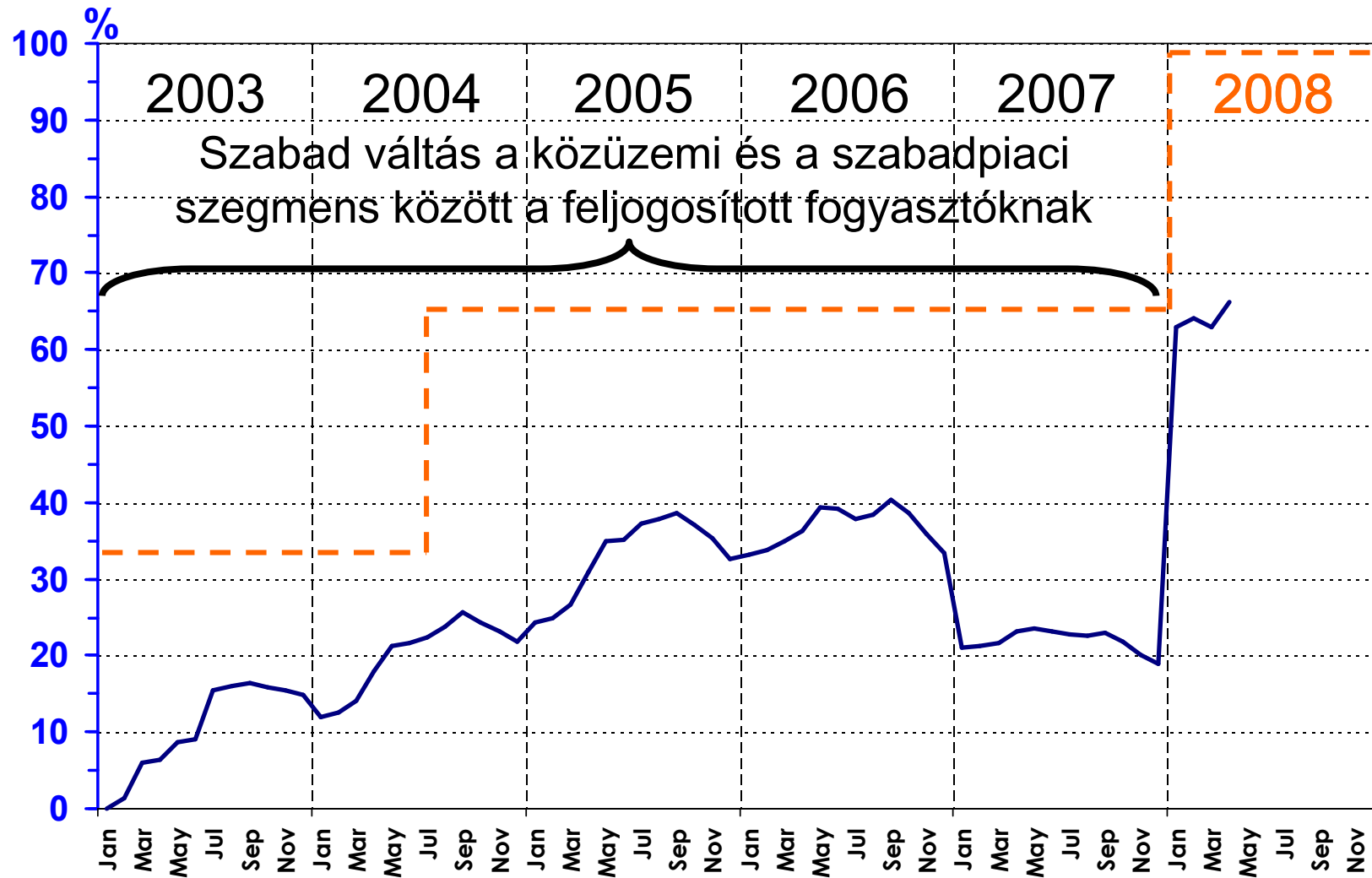
Forrás: ERGEG National Reports

Piacnyitás Romániában

Forrás: ANRE

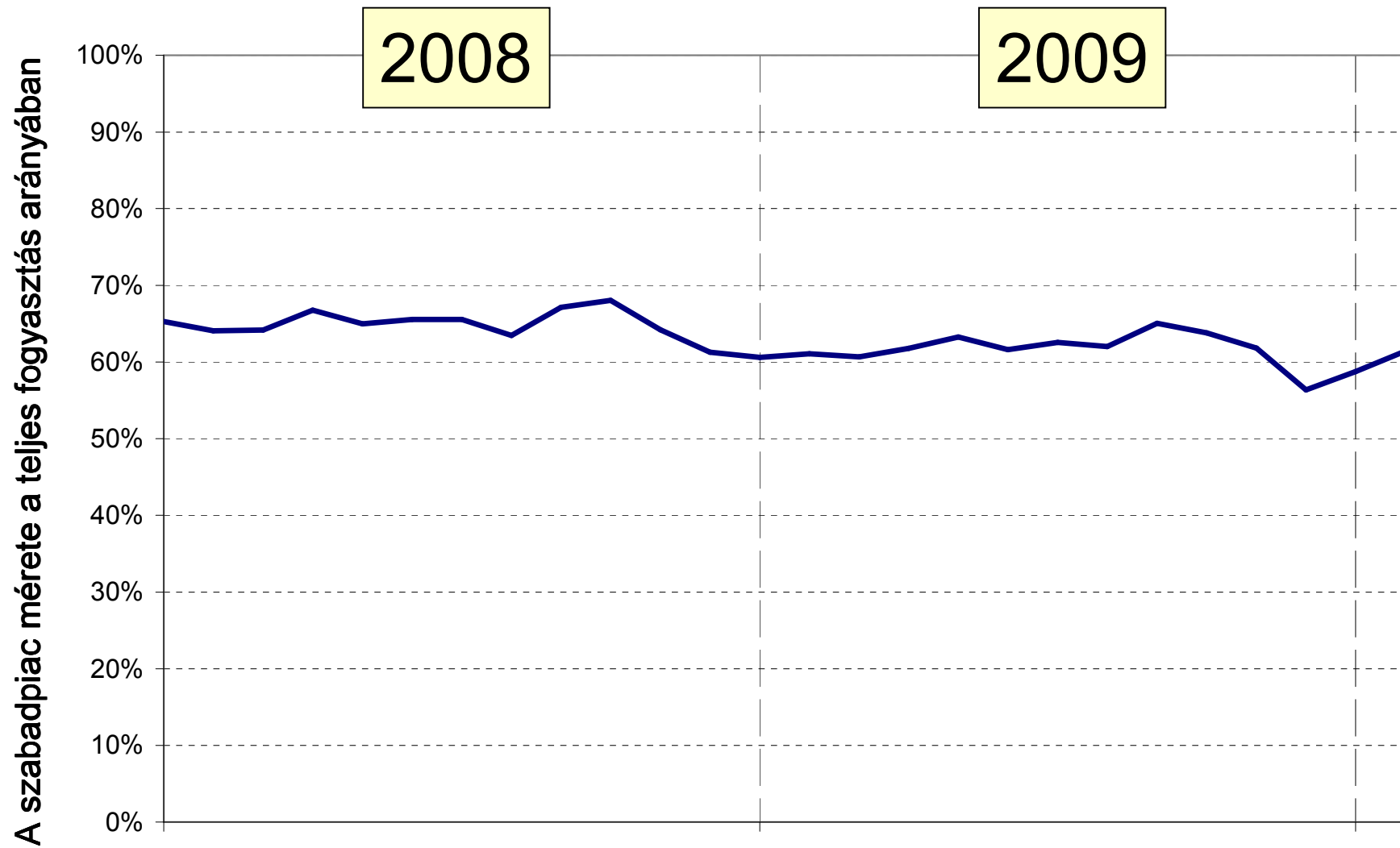
Piacnyitás Magyarországon

Forrás: MAVIR

Magyar árampiac a teljes nyitás után

Forrás: MAVIR, MEH

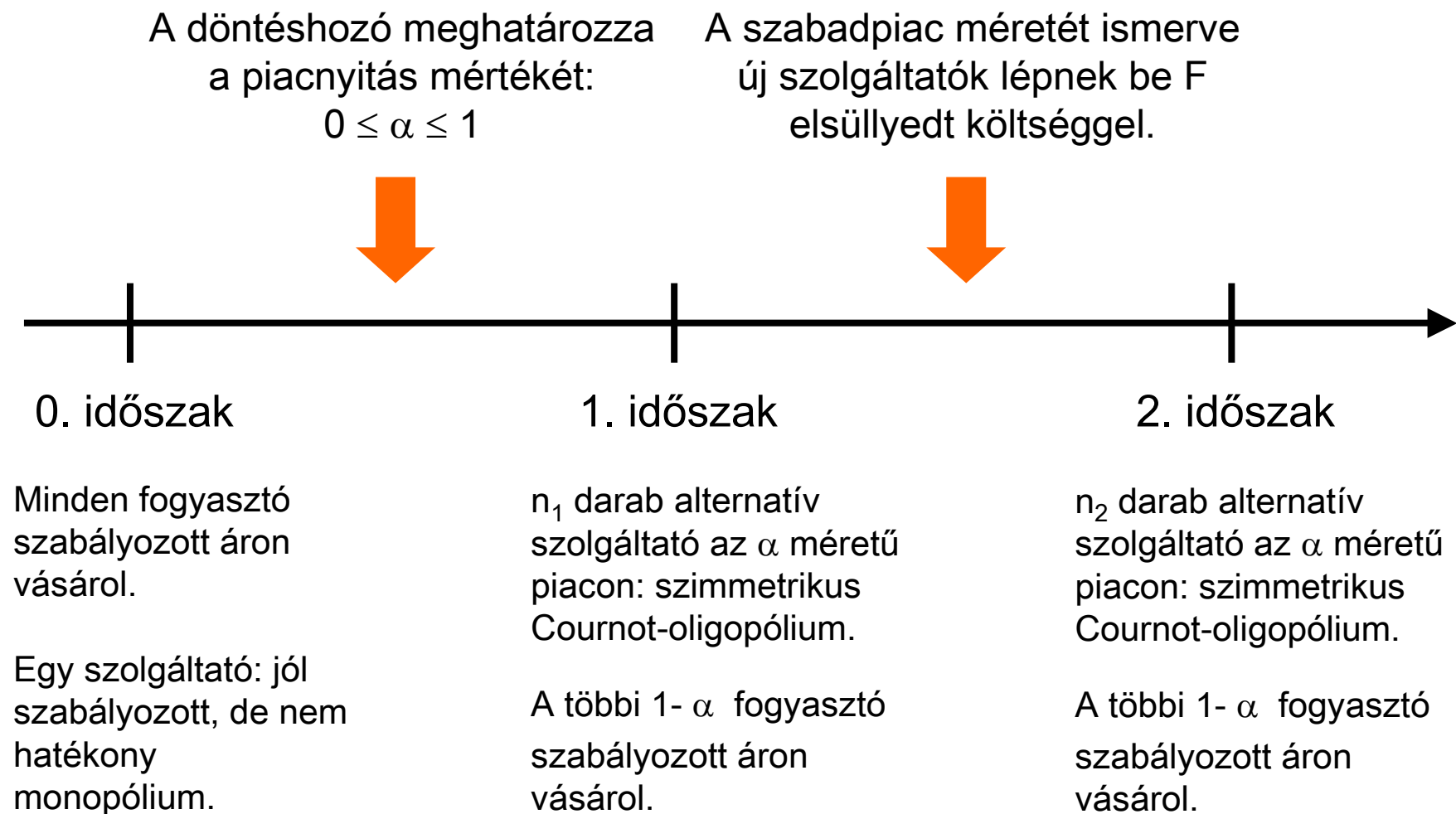
„Until 2007 electricity and gas prices were regulated for all the customers. The participation of electricity final customers taking advantage of the TPA principle was rather small (63 institutions and 541 household customers at the end of 2007). The reason why few customers were interested in the possibility to switch supplier was insufficient number of competitive energy sale offers. Such a low number resulted mainly from the upheld regulation of electricity prices, wholesale market defects and suppliers not being interested in preparing offers for individual customers, households in particular.”

Forrás: ERGEG National Report of Poland, 2008

- Az országok jelentős részében 2-3 szakaszban történt a kiskereskedelmi piacnyitás
  1. Ipari nagyfogyasztók
  2. Nem lakossági fogyasztók, kivéve kisvállalatok (és intézmények?)
  3. Háztartások (illetve kisvállalatok és intézmények)
- Térségünkben a teljes piacnyításig fennmaradt a feljogosított fogyasztók szabályozott árú vételezésének lehetősége, ami az árviszonyoktól függően lényegesen korlátozhatta a szabadpiac méretét
- Az európai országok többségében a teljes piacnyítás után a háztartások a szabadpiaci részvétel mellett egyetemes szolgáltatásra is jogosultak

- Két megválaszolandó kérdés:
  1. Milyen mértékben érdemes megnyitni egy szabályozott piacot, ha a rövid távú alternatíva a tökéletlen verseny?
  2. Milyen hatása lehet a piacnyitás sikerességére annak, ha a szabályozott rezsim (közüzem) elhagyása a fogyasztók szabad egyéni választásán múlik?

A játék menete

- Monopólium (inkumbens) egységköltsége: r
- A szabályozott szegmens ára: $p = r$
  - hatékony monopolszabályozás
- Az inkumbens nem vesz részt a szabadpiac működésében
- Alternatív szolgáltatók egységköltsége: $c \leq r$
  - a piacnyitás előnye a hatékonyabb szolgáltatók megjelenésének lehetősége
- Állandó rugalmasságú piaci kereslet:

Egyensúlyi árak és mennyiségek

0. időszak

$$p^{(0)} = r$$

1. időszak

$$\frac{Q^{(1)} \frac{1-\alpha}{n_1} \frac{1}{c}}{\frac{1-\alpha}{n_1} \frac{1}{c}} \left| \frac{Q^{(1)} \frac{1-\alpha}{n_1} \frac{1}{c}}{\frac{1-\alpha}{n_1} \frac{1}{c}} \right|$$

$$\Pi_i^{(1)} = \frac{\alpha}{n_1^2}$$

2. időszak

$$\frac{p^{(2)}}{\sqrt{\frac{F}{\alpha}}} \left| \frac{p^{(2)}}{\sqrt{\frac{F}{\alpha}}} \right|$$

$$Q \left(\sqrt{\frac{F}{\alpha}} \right) \left(\frac{\alpha}{c} \right) \left| Q \left(\sqrt{\frac{F}{\alpha}} \right) \left(\frac{\alpha}{c} \right) \right|$$

$$n_2 \sqrt{\frac{\alpha}{F}} \left| n_2 \sqrt{\frac{\alpha}{F}} \right|$$

szabad piacralépés

A piacnyitás jóléti hatása:

$$\Delta W = \Delta CS^{(1)} + \lambda n_1 \Delta W = \Delta CS^{(1)} + \lambda n_1 \left[\frac{F}{\lambda n_2 \Pi_i^{(2)}} + \beta \Delta CS^{(2)} \right]$$

↖ a vállalati nyereség relatív értéke
↗ társadalmi diszkontráta
} piacralépés költsége

Elhanyagolható piacralépési költségek ($F = 0$) mellett:

$$\Delta W = \alpha \log \left(\frac{n_1 - 1}{n_1} \frac{r}{c} \right) + \lambda \frac{\alpha}{n_1} + \beta \alpha \log \frac{r}{c}$$

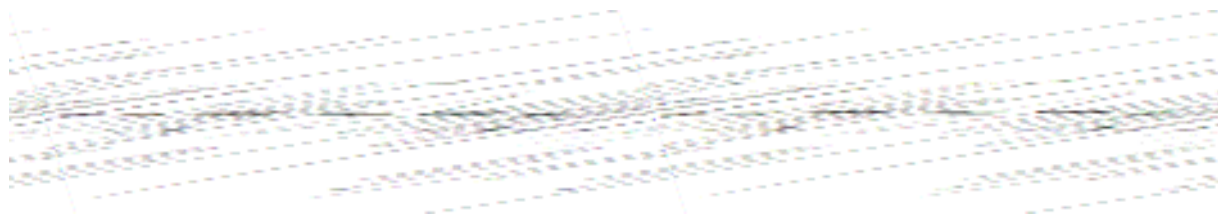
↘ α -ban lineáris

A társadalmilag optimális piacnyitás feltételei

A piacnyitás vagy teljesen, vagy egyáltalán nem történik meg.

A teljes piacnyitás feltétele:

1. Kezdetben is nagy számú alternatív szolgáltató (n_1)
2. "Türelmes" társadalom (β)
3. "Vállalkozóbarát" társadalom (λ)
4. Jelentős hatékonyságnövekedés (c)

A társadalmilag optimális piacnyitás feltétele:

$$\log \left(1 + \beta \frac{1}{n_1} \log \frac{r}{c} \right) > \frac{\lambda}{n_1} \quad \left| \quad \log \left(1 + \beta \frac{1}{n_1} \log \frac{r}{c} \right) > \frac{\lambda}{n_1} \right|$$

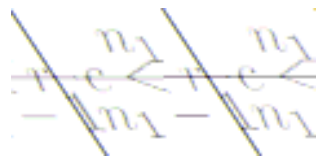
1. "Rövidlátó" döntéshozó

- $\beta = 0$ szerint viselkedik
- nem érdeklik a jövőbeli generációk (szavazók)
- csökkenti a társadalmilag egyébként optimális piacnyitási döntés megvalósulásának lehetőségét

2. "Populista" döntéshozó

- $\lambda = 0$ szerint viselkedik
- nem érdekli a költségcsökkentéssel szerzett vállalati nyereség (osztalék)
- csökkenti a társadalmilag egyébként optimális piacnyitási döntés megvalósulásának lehetőségét

A feljogosított fogyasztók opcionális piacralépésének hatása

- Minden egyes fogyasztó mindegyik periódusban önállóan dönthet, hogy melyik piaci szegmensben vásárol
- Hatások:
  1. A fogyasztók piacralépési döntésük során nem számolnak azzal, hogy abból vállalati nyereség keletkezhet
  2. A fogyasztók nem számolnak azzal sem, hogy piaci jelenlétük új belépőket és alacsonyabb árakat hozhat a következő periódusban
  3. A fogyasztók csak egy időszakra optimalizálnak
- ▶ Működő szabadpiac akkor jön létre, ha attól azonnali árcsökkenést várható:
- ▶ Az opcionális piacralépés (és visszalépés) hatása pontosan olyan, mintha egy rövidlátó és populista döntéshozóra bíznánk a piacnyitást.

1. A modell (jelen formájában) nem nagyon mond semmit a szakaszos piacnyitás előnyeiről és hátrányairól
    - fogyasztói heterogenitásra lenne szükség
    - pl.: különböző szolgáltatóváltási vagy ellátási költségek
  2. A feljogosított fogyasztók részvétele a közüzemi (ill. egyetemes) szolgáltatásban egyértelműen jólétcsökkentő hatással jár
    - hátráltathatja az egyébként optimális piacnyitást
- Felfogható-e a szabályozott ellátásra való opció úgy, mint egy elhibázott (túl gyors) ütemű liberalizáció hátrányos hatásai ellen kötött "biztosítás"?
  - Nem illúzió-e azt remélni, hogy a szabályozott opció biztosítása révén megúszhatók a szabadpiacra való átállás rövid távú költségei?

Érvek a szakaszos piacnyitás és az egyetemes szolgáltatás léte mellett...

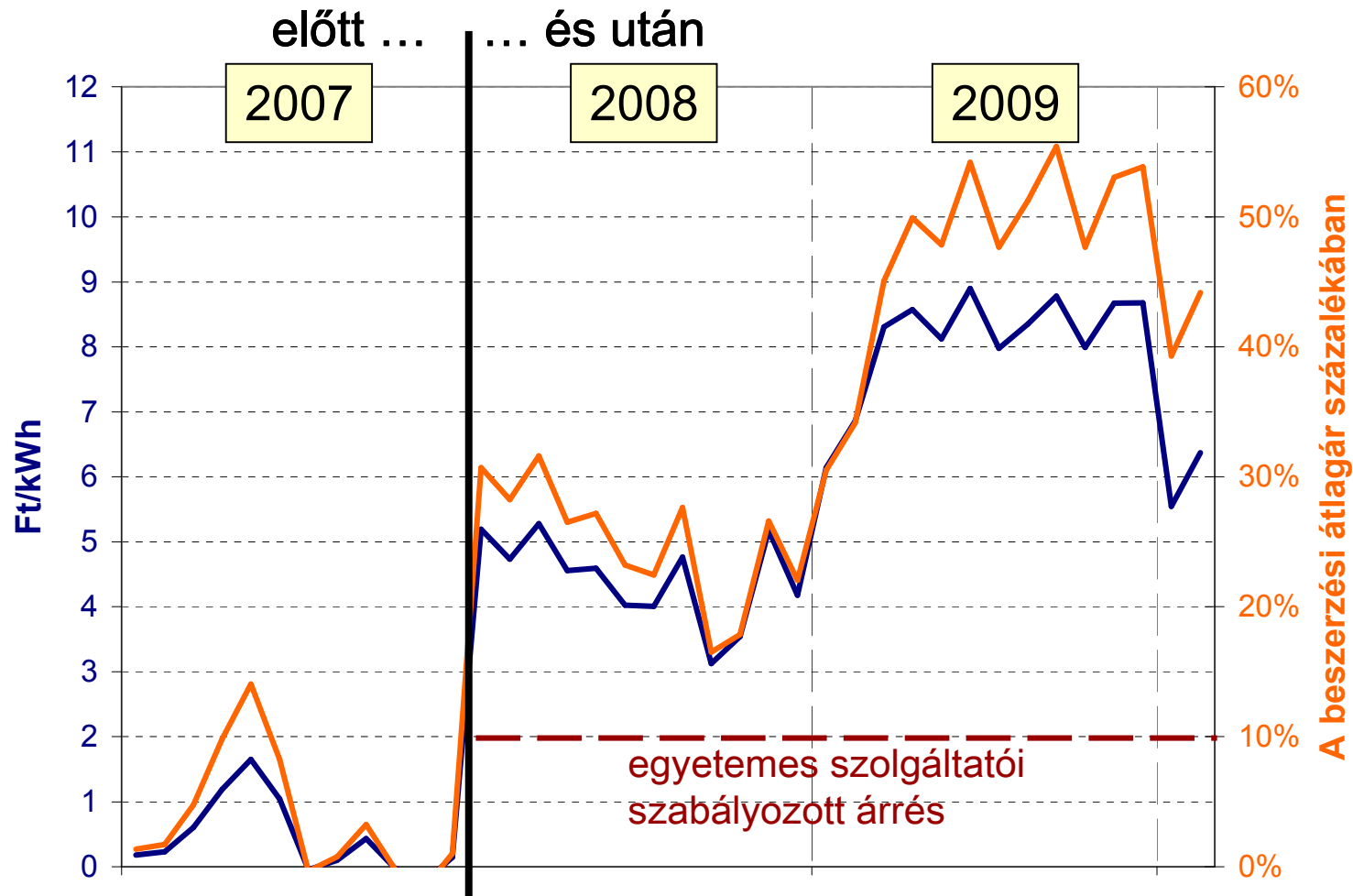
1. A versenynek "meg kell erősödnie"
  - túl kevés szereplő, egyéb tökéletlenségek
2. Bizonytalanság a piac működőképességével kapcsolatban
  - "kísérletezés" lehetősége a szakaszosságban
3. A szolgáltatóknak különböző fogyasztói csoportok ellátásához különböző "felkészülési időre" van szüksége
  - nem késleltetett, hanem valójában előrehozott piacnyitás
4. A fogyasztóknak különböző "felkészülési időre" van szüksége a szabadpiaci részvételhez
5. Kisfogyasztók védelme az áringadozásokkal szemben

1. A versenynek "meg kell erősödnie"
  - a fogyasztók jelenléte és aktivitása erősíti a versenyt (tyúk-tojás probléma?)
  - hogyan ítéltető meg, hogy mikor "elég erős" a verseny?
2. Bizonytalanság a piac működőképességével kapcsolatban
  - ha az egyik szegmensben erős verseny folyik, az nem feltétlenül jelent bármit is egy másik szegmensre nézve
  - ha endogén a szabadpiac mérete, az inkumbensek kimondottan lassíthatják a piacnyitást és a verseny kialakulását
  - a szabályozói viselkedéssel szembeni bizonytalanság is visszafogja az új belépést és lassítja a verseny kialakulását

3. A szolgáltatóknak különböző fogyasztói csoportok ellátásához különböző "felkészülési időre" van szüksége
  - korábban is mindenkit elláttak, mi a különbség?
  - milyen "felkészülés" történt pontosan?
4. A fogyasztóknak különböző "felkészülési időre" van szüksége a szabadpiaci részvételhez
  - úgy tűnik, épp a nagyvállalatok piaci részvétele bonyolult
  - milyen felkészülés / felkészítés történt pontosan?
5. Kisfogyasztók védelme az áremelkedésekkel és -ingadozásokkal szemben
  - az áremelkedésekkel szembeni védelem indokolatlanul is lassíthatja a verseny kialakulását
  - a nagykereskedelmi árkockázat kezeléséhez piaci eszközök is rendelkezésre állnak

Végül egy elgondolkodtató ábra...

Kiskereskedelmi árrés a szabadpiaci részvétel kötelezővé tétele

Felhasználóknak történő értékesítés felára a beszerzési átlagárhoz képest a magyar kiskereskedelmi árampiacon. *Forrás: MEH*

- Vajon mennyit ért a 2003-2008 közötti öt éves szabadon választható piacralépés
  - a verseny megerősödésében?
  - a megfelelő piaci versenyszabályok kikísérletezésében?
  - a fogyasztók piacnyitásra való felkészítésében?
- Vajon milyen árak alakulnának ki a háztartások ellátásában, ha júliustól megszűntetnénk az egyetemes szolgáltatást?
- Az árrésnövekedés mekkora hányadát lehet a szolgáltatóváltási költségek javára írni?
- Vajon jobb-e a 2008 óta működő piacnyitás, mint a kiskereskedelmi verseny hiánya?
- Milyen eszközökkel lehet orvosolni a fenti problémát?
  1. Ártranszparencia kikényszerítése?
  2. Fókuszált piacmarketing-kampány?
    - pl.: mint biztosítóváltáskor a KGFB-ban

Köszönöm a figyelmet!

andras.kiss@uni-corvinus.hu